

KAPITTEL 1

CIVIC-UNDERSØKELSEN, METODER OG ANALYSE

Civic Education Study er en internasjonal undersøkelse hvis hovedmål er å gi et bilde av unge menneskers *demokratiske beredskap* og *vilje til engasjement*. Den demokratiske beredskapen er kartlagt som del av en demokratisk kompetanse der både kunnskaper, ferdigheter, oppfatninger og holdninger er sentrale. Viljen til engasjement er kartlagt som elevenes interesse for politikk og som nåtidig og mulig framtidig deltakelse. Undersøkelsen tar i tillegg sikte på å kartlegge den rollen skolen kan tenkes å spille når unge mennesker forberedes til aktiv demokratisk deltakelse i samfunnet.

Civic-undersøkelsen av elever fra videregående skole bruker i stor grad de samme spørsmålene og indikatorene som ble brukt i den tidligere gjennomførte grunnskoleundersøkelsen. Dette gjør det mulig å sammenlikne både kunnskaper, oppfatninger, holdninger, interesse og aktivitet hos 2.-klassingene i videregående skole med resultatene fra 9.-klassingene i grunnskoleundersøkelsen.

Bakgrunnen for undersøkelsen

Både i Norge og i andre land finner vi hendelser og utviklingstrekk som har aktualisert en undersøkelse av demokratiberedskap og potensiell deltakelse i samfunnslivet. Særlig viktige er omveltningene i Sentral- og Øst-Europa og avslutningen av den kalde krigen. Mange «nye» demokratier fra disse områdene deltar i undersøkelsen. I tillegg opplever de tradisjonelle demokratiene en sviktende oppslutning om politiske partier og valg. Sammen med synkende politisk interesse og noe som kan synes som økende politikerforakt, har dette ført til at også en rekke land med lange demokratiske tradisjoner deltar i undersøkelsen.

Kartlegging av demokratisk beredskap og kompetanse

Hvordan måler man utviklingen av ... demokratisk kompetanse? spurte professor Rune Slagstad i en debatt med Gudmund Hernes på Vestlandske Lærarstemne i 1999. Spørsmålet er betimelig og viktig. Det gir anledning til noen bemerkninger om studiens muligheter og begrensninger.

Alle data som samles i Civic-undersøkelsen, blir gjort om til tall og tabeller. I slike undersøkelser brukes ofte ord som *måling* om det som blir presentert. Og det er lett å assosiere til at undersøkelsen dermed *måler* en demokratisk kompetanse. I denne undersøkelsen bruker vi heller enn måle begrepet å *kartlegge* (eng.: mapping). Undersøkelsen kartlegger grunnleggende trekk ved skoleelevers demokratiske beredskap. Den gir oss *hovedtrekk* og *indikasjoner* på elevenes demokratirelaterte kunnskaper, ferdigheter, oppfatninger og holdninger. Undersøkelsen gjør det mulig å danne seg et bilde av eller et kart over i hvilken grad elevene er bærere av en demokratisk kompetanse som del av et mer omfattende dannelsesideal forstått som en helhetsorientering satt sammen av borgernes sans for fellesskap og samfunnsetos og av kunnskap, refleksjon og evne til kritikk (Slagstad 2000).

Internasjonale, komparative undersøkelser som kartlegger elevers kunnskaper og ferdigheter, har vært kritisert for at de dataene som presenteres, ikke er sammenliknbare. Kritikken har blant annet vært rettet mot kartlegging og sammenlikninger av verdier og holdninger (Kvale 2000). Når slike sammenlikninger likevel blir gjort i Civic-undersøkelsen, er det med utgangspunkt i den oppfatning at det finnes utbredte og tverrkulturelle eller «universelle» forestillinger om helt grunnleggende trekk ved demokratisk organisering av samfunnslivet og ved demokratisk tenkemåte og praksis.

Internasjonal organisering

Initiativet til *Civic Education Study* ble tatt av den internasjonale organisasjonen IEA (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement), som arbeider med sammenliknende forskning om utdanning. I 1999 var mer enn 50 land medlemmer av organisasjonen. 28 av disse landene deltok i Civic-undersøkelsen for grunnskoleelever. 16 land planla å delta i undersøkelsen for eldre elever, og 15 av disse deltok også i grunnskoleundersøkelsen.

Initiativet til Civic-undersøkelsen kom delvis på bakgrunn av en liknende undersøkelse som ble gjennomført i regi av IEA i 1971 og rapportert i 1975. Rapporten hadde tittelen *Civic Education in Ten Countries* (Torney et al 1975). Av de nordiske landene deltok Sverige og Finland i denne undersøkelsen.

Civic-undersøkelsene ledes av Judith Torney-Purta, professor ved University of Maryland, USA, sammen med en internasjonal styringsgruppe. Det internasjonale sekretariatet ligger i Berlin, og ledes av Rainer Lehman, professor ved Humboldt Universitat. Dataene behandles i IEAs dataprosess-senter i Hamburg.

Undersøkelsene startet internasjonalt i 1993-94 med en *fase 1*, der formålet var a kartlegge nasjonale demokratiambisjoner gjennom intervjuer med beslutnings-takere og analyse av bakgrunnsdokumenter, lareplaner og lareboker. Fase 1 ble avsluttet i 1997, og i 1999 kom rapporten fra denne fasen: *Civic Education Across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project* (Torney-Purta et al 1999).

Norge deltok ikke i fase 1 av studien, men i forbindelse med deltakelsen i *fase 2*, grunnskoleundersøkelsen, ble det gjennomfort en forkortet analyse av lareplaner (Civic-rapport nr. 1/98). Dette forkortede «fase 1»-arbeidet ble utvidet i ambisjons- og malanalysen i kapittel 2 i rapporten *Demokratisk beredskap og engasjement hos 9. klassinger i Norge og 27 andre land* (Mikkelsen et al 2001 - heretter kalt grunnskolerapporten), og analysearbeidet blir ytterligere utvidet i denne rapporten. En samlet analyse vil utgjore et sentralt droftingsgrunnlag for tilstandsbeskrivelsen i studien.

Undersøkelsen for eldre elever fra videregaende skole er *fase 3* i Civic-undersøkelsene.

Deltakerland i Civic-undersøkelsens fase 3

16 land har deltatt i Civic-undersøkelsen for eldre elever. Med unntak av Israel deltok 15 av disse ogsa i undersøkelsen for yngre elever. I de internasjonale skalene blir bare 14 land rapportert. Det har ikke lykket a vekte dataene til de to landene Colombia og Hongkong pa en korrekt mate, sa de er blitt tatt ut av tabellene. Deltakerlandene er her gjengitt i alfabetisk rekkefolge:

Chile, (Colombia), Danmark, Estland, (Hongkong), Israel, Kypros, Latvia, Norge, Polen, Portugal, Russland, Slovenia, Sveits, Sverige, Tsjekkia

Studiens oppdrag og hovedspørsmål

Oppdraget med Civic-undersøkelsen i videregaende skole er formulert i kontrakten og avtalen mellom Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (KUF) og Institutt for larerutdanning og skoleutvikling (ILS). Hovedoppdraget dreier seg om a gjennomfore den internasjonale undersøkelsen i trad med studiens hovedspørsmål og retningslinjer:

Med bruk av internasjonale Civic-spørreskjemaer supplert med nasjonalt utviklede skjemaer, skal Civic-gruppen kartlegge kunnskaper, ferdigheter,

oppfatninger, holdninger og forventet deltakelse knyttet til demokrati og demokratiopplæring i skolen. Analysen skal munne ut i en tilstandsrapport der dataene vil bli sammenliknet med tilsvarende data fra undersøkelsen i 9. klasse i grunnskolen – og med data fra andre land som deltar i undersøkelsen for eldre elever (Fra avtalen med oppdragsgiveren, KUF)

Hovedformålet med undersøkelsen *Civic Education Study* er å kartlegge elevenes demokratiske beredskap og vilje til engasjement og å utforske skolens mulige rolle i denne sammenhengen. På engelsk er dette uttrykt på denne måten i tittelen på den internasjonale hovedrapporten: *Civic Knowledge and Engagement. An IEA Study of Upper Secondary Students in Sixteen Countries*. *Civic Knowledge* brukes i denne rapporten som en samlebetegnelse på kunnskaper, ferdigheter, oppfatninger og holdninger som er viktige for demokratiet, på norsk samlet i begrepet *demokratisk beredskap*. *Civic Engagement* er et uttrykk for nåtidig og framtidig deltakelse og medvirkning. Vi har valgt å bruke hovedoverskriften *demokratisk engasjement* for denne delen av oppdraget.

Upper Secondary Students i den internasjonale rapportens tittel illustrerer det tredje hovedelementet i Civic-undersøkelsen, nemlig *skolen og elevene* og skolens ansvar for utvikling av unge menneskers demokratiske beredskap og engasjement. Slik ble det formulert den internasjonale rapporten for grunnskolen:

During a single decade, beginning in the late 1980s, (...) questions were asked regarding the direction that should be taken to enhance the contribution of schools to citizenship. Should the emphasis be on teaching factual information about the country and its structure of government? Should it be instead on making young people aware of political issues (...)? Should they be encouraged to join explicitly political organizations, such as parties? (...) These questions were faced by countries where schools offered courses labeled civic education as well as by countries where civic-relevant material was embedded in history courses or spread throughout the curriculum. (Torney-Purta et al. 2001)

Undersøkelsen retter altså spesiell oppmerksomhet mot skolens rolle og mulige betydning for unge menneskers politiske sosialisering og demokratiske deltakelse. Læreplanene er viktige dokumenter med tanke på denne demokratiske dannelsen fordi de formulerer samfunnets demokratiske idealer og – et stykke på vei – gir retningslinjer for hvordan idealene kan realiseres.

Internasjonale rammer og hovedspørsmål

Utvikling og læring av *demokratisk beredskap og kompetanse* foregår som et omfattende samspill mellom en rekke påvirkningsinstanser på den ene siden og elevenes kognitive og affektive utvikling og deres aktive valg av identitet og livsstil på den andre.

I undersøkelsen er dette møtet uttrykt i *oktogenmodellen*, som er utviklet av det internasjonale Civic-miljøet, se figur 1.1. Modellen er inspirert av psykologiske teorier knyttet til økologisk utvikling (Bronfenbrenner 1988) og situert kognisjon (Lave og Wenger 1991). Modellen plasserer eleven i sentrum for «ytre» påvirkning og oppdragelse til politisk identitet og demokratisk praksis.

Figur 1.1: Oktogenmodellen for elevpåvirkning

Betegnelsen *oktogen* følger av de åtte mekanismene som anses som ledd i denne oppdragelsen. Disse er beskrevet som

- 1 politiske prosesser, institusjoner og verdier
- 2 økonomiske prosesser, institusjoner og verdier
- 3 utdannings- og kommunikasjonsprosesser, institusjoner og verdier
- 4 nasjonale helter, symboler og narrativer
- 5 venner og fiender – landets internasjonale posisjon
- 6 verdier knyttet til sosial deltakelse; individualisme – felleskap; avstand til makten, hierarkiske ordninger
- 7 religiøse verdier og institusjoner
- 8 sosioøkonomisk lagdeling; mulighetsstrukturer; kjønn, etnisitet, språk og status for innvandrere

I Civic-undersøkelsen har en valgt å gå nærmere inn på *noen* av mekanismene, og vekten er særlig lagt på demokratiske, økonomiske og politiske verdier og prosesser, nasjonal identitet, kjønn og etnisk tilhørighet.

Via offentlig debatt og andre samspill har de ulike mekanismene i sin tur innflytelse på fem sosialiseringspåvirkere:

- 1 skole inkludert lærere, læreplanintensjoner og muligheter i klasserommet
- 2 foreldre og annen familie
- 3 jevnaldergruppene i og utenfor skolen
- 4 det formelle samfunnet, politikernes rolle og optimisme- og pessimismeklima
- 5 det uformelle samfunnet, naboer, organisasjoner og arbeidsplasser

Disse sosialiseringspåvirkerne anses som formidlere eller *broer* mellom storsamfunnets institusjoner, idealer, verdier og intensjoner og den enkelte elev.

I Civic-undersøkelsene går en ut fra at alle påvirkerne i elevenes umiddelbare nærhet er betydningsfulle. Skolen via lærerne og deres arbeid med læreplanenes mål, foreldre, familie og slektninger, venner og jevnaldrende, møtet med det formelle samfunnet særlig gjennom media og med det uformelle samfunnet gjennom blant annet organisasjonstilknytninger vil alle påvirke. Gjennom daglige møter, spontane inntrykk, bevisste overveielser og planlagt og målrettet oppdragelse fungerer disse instansene som *formidlere* eller *broer* mellom samfunnets dannelsesidealer og mål og utviklingen av elevenes faktiske kunnskaper, ferdigheter, oppfatninger, holdninger og handlinger. I tillegg fungerer disse påvirkerne som gjensidige *forsterkere* med *skolen* som det stedet der elevene opplever de fleste og mest varierte eksemplene på demokratirelaterte ordninger. Dette gir skolen en rolle som et sted der inntrykk og impulser fra jevnaldrende, media og hjemmet blir ordnet og bearbeidet og mange ganger også utfordret. Som vist i kapittel 2, er skolen pålagt en rolle som hovedformidler av kunnskaper og ferdigheter, men også av allment aksepterte verdier og holdninger i det norske samfunnet.

Hovedspørsmålene i undersøkelsen for eldre elever

Hovedspørsmålene i undersøkelsen er formulert slik:

- Hvordan oppfatter og forstår elevene demokratibegrepet og tilhørende begreper?
- Hvilke demokratiske rettigheter og plikter forberedes elevene på i sitt eget samfunn?

- Utvikler gutter og jenter ulike oppfatninger av demokratibegrepet og av politisk deltakelse?
- Er det sosiale skiller i elevenes holdninger til og oppfatninger av demokratispørsmål?
- Hvilken rolle har skole og lærere i utviklingen av elevenes kunnskaper og holdninger?

Organisering av undersøkelsen i Norge

Arbeidet med den norske undersøkelsen er blitt utført av en *prosjektgruppe*. Gruppen har bestått av personer med ulik faglig, fagdidaktisk og metodisk bakgrunn og kompetanse. De fleste har utført deler av arbeidet i prosjektgruppen ved siden av andre oppgaver ved ILS.

Det faglige arbeidet har bestått i kartlegging og analyse av demokratiopplæringen i skolen, oversettelse og faglig tilrettelegging av undersøkelsen, analyse og tolkning av internasjonale og nasjonale data fra undersøkelsen, rapportskrivning, utvikling av ideer til etterutdanning, læremidler og undervisning samt løpende kontakt med internasjonal forskningsledelse, oppdragsgiver og skolene. Det faglige arbeidet er utført av Rolf Mikkelsen (prosjektleder), Dag Fjeldstad og Hein Ellingsen.

Det metodiske og praktiske arbeidet har bestått i å utvikle og trykke elevhefter, lærerhefter, manualer, brosjyrer og rapporter, trekke ut skoler og elever til undersøkelsen, sende ut, registrere og renske data og bearbeide og tilrettelegge data for analyse. I tillegg til de overnevnte har Svein Lie og Marion Lunde Caspersen bidratt til dette.

Referansegruppe

Departementet har oppnevnt en felles faglig referansegruppe for Civicprosjektet og PISA-prosjektet (Programme for International Student Assessment i OECD-regi) med representanter fra lærerorganisasjoner, elevorganisasjonen, fylkeskommunene, kommunene, foreldrene, næringslivet, eksamenssekretariatet og universitetene i Bergen og Oslo. Gruppen har vært diskusjonspartner og har gitt råd om veivalg i forbindelse med undersøkelsen. De har videre kommentert og gitt råd om innretning og utforming av rapporten og har også gitt råd om spredning av resultatene.

Internasjonal instrumentutvikling

Da Civic-undersøkelsen ble utviklet for ungdomstrinnet, ble det benyttet forskjellige spørreskjemaer (instrumenter) for henholdsvis elever, lærere og skole. Bare elevspørreskjemaene var obligatoriske i undersøkelsen av eldre elever, men alle tre ble likevel brukt i Norge. Elevspørreskjemaene er utviklet med basis i funn og erfaringer som er gjort i fase 1 av studien. Spørsmål og oppgaver i elevspørreskjemaet ble prepilotert (forprøvd) og pilotert (prøvd) i de fleste land som deltok i grunnskoleundersøkelsen. Fra et stort antall spørsmål og oppgaver ble det valgt ut et instrumentsett som har fungert godt både nasjonalt og internasjonalt. Norge deltok i både prepiloteringen og piloteringen av spørreskjemaene. Til undersøkelsen av eldre elever ble det i tillegg utviklet og brukt flere nye kunnskaps- og ferdighetsspørsmål. Dette arbeidet ble gjort av en ekspertgruppe i nært samarbeid med styringskomiteen for Civic-undersøkelsene, og de nye spørsmålene ble pilotert i seks av deltakerlandene.

Det internasjonale elevspørreskjemaet

Spørsmålene og oppgavene i elevspørreskjemaet er ordnet i grupper som tydeliggjør *typer spørsmål* i studien. Undersøkelsen opererer med både kunnskaps- og ferdighetsspørsmål (knowledge and skills) samt med *oppgaver* som kartlegger forskjellige oppfatninger (concepts), holdninger (attitudes) og nåtidig og framtidig deltakelse og praksis (practice).

Spørsmålene er relatert til fire *hovedområder* med demokrati og demokratiske institusjoner som det første og viktigste. Det andre området kartlegger elevenes kunnskaper og ferdigheter om nasjonal og internasjonal økonomi. Det tredje området er spørsmål og utsagn knyttet til nasjonal identitet og internasjonale relasjoner. Det fjerde området kartlegger det som binder sammen (enighet), og det som ofte splitter i samfunnet (uenighet).

Nasjonale spørsmål

Civics prosjektgruppe og den nordiske Civic-gruppen har utviklet og prøvd ut et stort antall nasjonale og nordiske spørsmål. Disse spørsmålene supplerer de internasjonale instrumentene på hovedområdene, og de er laget for å belyse viktige demokratiområder grundigere.

Elevene fikk ni kunnskapsspørsmål av flervalgstypen om historie og samtid og ett kunnskapsspørsmål knyttet til temaet miljø. De fikk videre spørsmål som kartlegger hva slags type samfunn de mener de lever i, mål for framtidssamfunnet, individuelle mål for fremtiden, holdninger til demokratiets egnethet, nasjonal stolthet og identitet, hva som kan påvirke samfunnet og true

demokratiet, det å være verdensborger og spørsmål som kartlegger praktisk demokratitrening i skolen.

Noen nasjonale spørsmål er også brukt i andre nordiske land og har derfor karakter av nordiske fellesspørsmål. Mange av de nasjonale og nordiske spørsmålene er tenkt brukt i sekundære analyser.

Lærerspørreskjema

Lærere som underviste i samfunnslære i undersøkelsesklassene, ble bedt om å besvare et spørreskjema. Det kartla særlig utdanning, holdninger til undervisning og synspunkter på demokratiopplæring og valg av undervisningsaktiviteter. Én lærer fra hver klasse mottok spørreskjemaet, og 116 lærere av 124 mulige returnerte skjemaene.

I skjemaene gir lærerne viktig informasjon om fag- og utdanningsbakgrunn, om holdninger og om ønskede prioriteringer hva angår demokratiundervisning. En del av denne informasjonen blir presentert i rapporten og brukt i analysen.

Skolespørreskjema

Rektor eller en annen i skolens administrasjon ble bedt om å besvare noen få spørsmål som belyser situasjonen på skolen. Spørsmålene var ment å kartlegge skoleleders syn på undervisning og læring, og svarene gir også bakgrunnsvariabler av sosioøkonomisk og deltakelsesmessig karakter. De fleste skolene som gjennomførte undersøkelsen, besvarte dette skjemaet.

Gjennomføring av den norske delen av undersøkelsen

Den norske undersøkelsen ble gjennomført i april og mai 2000. 150 skoler ble trukket tilfeldig og forespurt om å delta med én klasse hver i undersøkelsen. 129 skoler svarte positivt på henvendelsen, og 124 av disse gjennomførte undersøkelsen i en tilfeldig valgt 2. klasse. Klassene ble trukket uavhengig av antall elever i klassen. (Se liste over skoler ordnet fylkesvis i *vedlegg 1*.)

83% av de opprinnelig trukne skolene gjennomførte undersøkelsen. De positive svarene fordelte seg noe ulikt mellom fylkene, og *vedlegg 2* inneholder en oversikt over fordelingen.

Prosedyrene for utvelgelse ga et representativt utvalg på i underkant av 2100 elever fra 2. klasse i videregående skole fordelt med 1045 elever fra allmennfag, 196 elever fra andre studie- eller yrkesforberedende linjer og 858 elever fra yrkesforberedende linjer.

Hva skjedde i klasserommet?

Spørsmålene til elevene var fordelt på 6 ulike hefter. De internasjonale spørsmålene var samlet i et grønt hefte 1 med *kognitive spørsmål* (kunnskaper og ferdigheter), et rødt hefte 2 med *bakgrunnsspørsmål* og et blått hefte 3 med *affektive spørsmål* (oppfatninger, holdninger og engasjement). De tre gjenværende heftene var gule og inneholdt *nasjonale spørsmål*. Disse ble rotert mellom elevene, det vil si at hver tredje elev i klassen besvarte henholdsvis hefte 4A, 4B eller 4C.

Undersøkelsen ble gjennomført på skolene, og de fleste steder ble den administrert av en av klassens lærere. Hele undersøkelsen, iberegnet en introduksjon og en kort pause, var beregnet til 100 minutter. Elevenes besvarelse av spørsmålene i hefte 1 var tidsberegnet til 40 minutter, i hefte 2 til 5 minutter og i hefte 3 til 35 minutter. Besvarelsen av spørsmålene i de nasjonale heftene var tidsberegnet til ca. 12 minutter. Bruken av tidsperioder i gjennomføringen førte til noe venting for de raskeste elevene, men det ga samtidig de noe mer langsomme elevene anledning til å være med på hver seksjon av spørsmål fra begynnelsen. Dette førte til at det bare var noen få elever som ikke rakk gjennom hele undersøkelsen.

Spørreskjemaene ble delt ut i en konvolutt, og etter hvert som heftene ble besvart, ble de lagt inn i konvolutten igjen. Undersøkelsen var anonymisert, og elevenes klasse og skole er kjent bare for prosjektgruppen i Civic. Det blir ikke publisert resultater om enkeltelever eller enkeltskoler i denne rapporten eller andre steder.

Kvalitetskontroll

En høy kvalitet på dataene er sikret ved svært strenge prosedyrer for utvalget av elever, ved utførlige instruksjonsmanualer og ved skriftlig rapportering om gjennomføringen.

Både utvalgsprosedyrene og selve trekningen av det norske utvalget er diskutert med og godkjent av det internasjonale datasenteret i IEA. Dataene fra Norge er vektet slik at utvalget i så stor grad som mulig skal representere hele populasjonen, alle elever i 2. klasse i videregående skole i Norge. I andre land er også dataene vektet slik at de representerer den populasjonen som går i skole på undersøkelsestidspunktet. Som det går fram av dekningsindeksen gjengitt i tabell 1.2, er det store forskjeller i hvor stor del av kullet (kohorten) som går på skole ved 18-års alder. Skolesystemene er svært forskjellige.

Det ble utarbeidet egne manualer til den som organiserte og gjennomførte undersøkelsen på den enkelte skolen (skolekoordinator/testadministrator). Undersøkelsen ble gjennomført uten større vanskeligheter, og det er vårt

inntrykk at besvarelsene er preget av høy pålitelighet. Dette bekreftes også av statistiske kontroller av datamaterialet.

Databehandling

Alle dataene ble lest inn i analyseprogrammet i august/september 2000. Dataene ble sendt til IEAs dataprosessenter i Hamburg, hvor de ble rensset og tilrettelagt for internasjonal analyse. I denne nasjonale analysen er de rensede dataene benyttet. Rensing av data betyr at alle lands data er best mulig kontrollert for feil og inkonsistens. Dataene er videre lagret på nøyaktig samme måte, slik at de er direkte sammenliknbare.

Om metoder og analyse

I Civic-undersøkelsen er det valgt to hovedmetoder for å kartlegge studiens områder. I første del av undersøkelsen, som tar sikte på å kartlegge kunnskaper og ferdigheter (kognitive spørsmål), benyttes såkalte *flervalgsspørsmål*. I andre del av undersøkelsen, som tar sikte på å kartlegge oppfatninger og holdninger (affektive forhold) og engasjement, tar elevene på ulike måter stilling i såkalte *graderte skalaer*.

Kartleggingen skjer ved hjelp av forskjellige spørsmål og oppgaver eller *variabler*. Noen variabler blir analysert og rapportert enkeltvis. Variabler er også laget slik at de dekker samme dimensjon eller område, og i 15 tilfeller blir de analysert og rapportert som *samlevariabler* eller *konstrukter*.

Flervalgsspørsmål

Undersøkelsen som elevene har besvart, har 43 flervalgsspørsmål (multiple choice) i den internasjonale delen og 9 flervalgsspørsmål i den nasjonale delen. Av de 43 spørsmålene ble 16 brukt i grunnskoleundersøkelsen, mens 27 flervalgsspørsmål var nye. Noen av de nye spørsmålene var imidlertid utviklet til og pilotert i grunnskoleundersøkelsen, mens de fleste ble nyutviklet og pilotert spesielt for undersøkelsen blant eldre elever.

Alle flervalgsspørsmål er bygd opp på samme måte. Elevene leser et spørsmål, et utsagn, et kortscenario med påfølgende spørsmål eller en tekst/tegning med påfølgende spørsmål. Elevene får videre presentert fire alternative svar, hvorav ett er riktig. De tre uriktige svarene kalles med et fellesnavn for *distraktorer*, og det er lagt ned et stort arbeid for å lage distraktorer som er gode. Utformingen av distraktorer bestemmes i stor grad av innholdet i det som kartlegges. Noen ganger er distraktorene så nær det riktige svaret at det skal helt spesiell kunnskap til for å skille dem fra det riktige. Andre ganger er de utformet slik at

de klart skiller seg ut som uriktige. Noen distraktorer ligger også nær det mange tror kan være et riktig svar på spørsmålet.

De internasjonale flervalgsspørsmålene kan deles inn i *kunnskapsspørsmål* og *ferdighetsspørsmål*. Kunnskapsspørsmålene kartlegger hva elevene vet om demokrati, demokratiske institusjoner, rettigheter og plikter, andre demokrati-relaterte forhold og økonomi. Noen kunnskapsspørsmål utfordrer også elevene til å bruke kunnskap og ta stilling i saker som blir framstilt i korte scenarier. Ferdighetsspørsmålene kartlegger evnen til å lese, tolke og resonnere omkring informasjon i form av tekster og tegninger knyttet til demokratirelaterte forhold.

Bare noen av flervalgsspørsmålene i Civic-undersøkelsen vil bli offentliggjort i sin helhet. Dette har sammenheng med at man i flere land ønsker å gjenta undersøkelsen om noen år for å studere eventuelle endringer i kunnskaps- og ferdighetsprofil. Men flervalgsspørsmålene vil bli omtalt slik at det blir tydelig hva de forsøker å kartlegge. Vi gjengir to flervalgsspørsmål for å illustrere utfordringene elevene har stått overfor i undersøkelsen. Det første er et kunnskapsspørsmål, og det andre er et ferdighetsspørsmål.

Det første eksemplet kartlegger elevenes evne til å lese en tekst og bruke den i et resonnement.

REGJERINGSMEDLEM BLIR BEDT OM Å GÅ AV

Samferdelsesministeren valgte A/S Asfalt til å bygge en vei til tross for at firmaets anbud var høyere enn andre firmaers. Det ble senere avslørt at ministerens bror har en større aksjepost i A/S Asfalt. Flere stortingsrepresentanter krever ministerens avgang.

30. Hvorfor vil stortingsrepresentantene at ministeren skal gå av?

- A. Ministeren bør ikke bestemme hvem som skal bygge veier
- B. Ministerens familie bør ikke eie aksjer i noe firma.
- C. Ministeren mottok penger fra firmaet som bygde veien.
- D. *Ministerens beslutning ble påvirket av hans private interesser.*

Det andre eksemplet kartlegger om elevene kjenner hensikten med å ha flere politiske partier. Kunnskapsspørsmålet med riktig svar (i kursiv) og distraktorer var formulert slik:

11. Hva er hensikten med å ha flere politiske partier i et demokrati?

- A. å få fram forskjellige meninger i nasjonalforsamlingen (Stortinget)
- B. å begrense politisk korrupsjon
- C. å forhindre politiske demonstrasjoner
- D. å fremme økonomisk konkurranse

Elevenes svar på disse to og en rekke andre spørsmål blir gjennomgått i kapittel 3 «Kunnskaper og ferdigheter».

Hvordan finner eleven fram til riktig svar?

I hovedsak antar vi at elever nærmer seg et flervalgsspørsmål på fire ulike måter. Det som er mest ønskelig er at eleven krysser av for det han/hun *vet* er riktig. Vissheten kommer da fra en gjenkjennelse av det riktige svaret og er en dokumentasjon av kunnskap. Den andre tilnærmingen skjer når riktig svar blir krysset av som resultat av en *utelukking* av uriktige alternativer. I tilfeller der alternativene er åpenbart uriktige, er kravet til resonnement såpass lite at det kan karakteriseres som kunnskap, men nå kunnskap om det som åpenbart ikke er riktig. Ved den tredje typen tilnærming finner eleven fram til svaret hovedsakelig ved bruk av andre *tenkeferdigheter*. Eleven dokumenterer da ferdigheter i å analysere, resonnere og trekke slutninger om hva som sannsynligvis er det riktige. Et indisium på at elever bruker denne tilnærmingen, er når de velger et alternativ som kan ha noe for seg, men likevel ikke krysser av for det riktige svaret. Den fjerde tilnærmingen er *gjetning*. Kombinasjoner av de ulike tilnærmingene er heller ikke uvanlig.

Hvilken tilnærming den enkelte elev har brukt og betydningen det har for fortolkningen av data, vil veksele fra spørsmål til spørsmål. I den grad det er mulig og relevant å trekke inn elevens tilnærming til flervalgsspørsmål som et drøftingselement, er det blitt gjort.

Affektiv kartlegging

En stor del av undersøkelsen kartlegger affektive forhold som oppfatninger og holdninger. For å få til dette bruker Civic-undersøkelsen graderte skalaer, såkalte *Likert-skalaer*. Disse er mye brukt til kartlegging av affektive forhold. Elevene blir bedt om å ta stilling til spørsmål og påstander ved å krysse av for ett av fire alternativer eller å krysse av for *vet ikke*. To av de fire alternativene går i én retning (*uenig* og *svært uenig*, *dårlig* og *svært dårlig*, *ikke viktig* og *lite viktig uviktig*), og to alternativer går i motsatt retning (*enig* og *svært enig*, *bra* og

svært bra, viktig og svært viktig osv.). Svarer eleven *vet ikke*, kan dette være et uttrykk for at han eller hun ikke forstår eller ikke vet hva spørsmålet dreier seg om. Men det kan også være slik at elever ikke alltid ønsker å uttrykke en mening om bestemte verdimeslige og politiske spørsmål. Det er viktig å merke seg at dette alternativet i slike tilfeller *ikke* representerer en nøytral holdning.

Her følger eksempler på to slike graderte skalaer:

	<i>Les hver påstand og sett kryss i boksen som passer best for hva du mener.</i>	<i>Svært Uenig</i>	<i>Uenig</i>	<i>Enig</i>	<i>Svært Enig</i>	<i>Vet ikke</i>
1.	På skolen har jeg lært å forstå folk som har andre oppfatninger.					
					

	<i>Sett kryss i den boksen som viser hvor viktig du synes påstanden er for å forklare hva en god voksen samfunnsborger er....</i>	<i>Ikke viktig</i>	<i>Lite viktig</i>	<i>Nokså viktig</i>	<i>Svært viktig</i>	<i>Vet ikke</i>
	En god voksen samfunnsborger....					
2.	.. stemmer ved alle valg					
					

Resultatene for disse to oppgavene blir rapportert i kapittel 4 «Oppfatninger av demokrati, den gode samfunnsborger og statens rolle» og i kapittel 7 «Skole og lærere».

Beskrivende statistikk (univariat analyse)

Når vi presenterer data fra undersøkelsen, bruker vi beskrivende (deskriptiv) statistikk. Og når vi ser på og diskuterer ett og ett spørsmål, én og én variabel, bedriver vi univariat analyse. De vanligste formene er gjengivelse av enkelttall, samling av tall i tabeller og omdanning av tall til grafiske framstillinger.

Når vi beskriver og karakteriserer data fra undersøkelsen, bruker vi ulike statistiske uttrykk som gjennomsnitt, variasjon, standardavvik og kvartilfordeling. *Gjennomsnittet* er summen av alle skårene i et utvalg dividert med antall svar. Det uttrykkes gjerne som M for «mean».

Når vi ønsker å finne ut hva som skjuler seg bak et gjennomsnittstall i en undersøkelse, ser vi nærmere på *variasjonen* i form av mål for spredning. Det vanligste målet for spredning er *standardavviket*, som kan sies å være et uttrykk for det gjennomsnittlige avvik fra gjennomsnittet. En *kvartilfordeling* uttrykker

også spredning. Den deler utvalget i fire like store deler, og den kan brukes for å kartlegge det som kjennetegner utvalget i et kvartil i forhold til utvalget i andre kvartiler. Et eksempel på det er en sammenlikning av de 25% med de beste prestasjonene eller mest ønskelige svarene med de 25% som har de svakeste prestasjonene eller minst ønskelige svarene.

Enkeltelever og/eller klasser

I de fleste tilfeller vil enkeltelever være basis for data og analyser som blir presentert. Men i en del tilfeller aggregerer (samlar) vi elevene i en klasse og bruker *klassen som enhet* i analysen. Dette blir gjort når vi regner ut kognitive gjennomsnittsskårer og skåre på ulike holdningskalaer. Dette blir også gjort når vi på ulike måter kartlegger undervisnings- og læringsklimaet i klassene som er undersøkt.

Sammenliknende statistikk (bivariat og multivariat analyse)

Ved bivariat eller multivariat analyse ses to eller flere variabler i sammenheng. Når forholdet mellom variabler skal beskrives og karakteriseres, brukes særlig de statistiske uttrykkene *korrelasjon* og *signifikans*. Korrelasjon betyr i hvor stor grad to eller flere variabler varierer sammen. Signifikans er et uttrykk for at en registrert forskjell mellom elevgrupper er så markert at den med stor sannsynlighet ikke har oppstått som en følge av tilfeldigheter ved utvalget av elever.

Korrelasjon

Et annet uttrykk for korrelasjon er *samvariasjon*. En korrelasjon mellom to variabler er et uttrykk for hvor sterkt de varierer sammen. Det er vanlig å tallfeste korrelasjon som en koeffisient r . Styrken på en samvariasjon indikeres med tall fra -1 til 0 til 1 , der 1 betyr full samvariasjon og 0 betyr fravær av samvariasjon. I hvilken retning variablene samvarierer, indikeres med fortegnet. En korrelasjonskoeffisient på $r = -0,80$ indikerer sterk negativ korrelasjon, dvs. at høye verdier på den ene variabelen med stor sannsynlighet tilsier lave verdier på den andre variabelen. Når det ikke står noe tegn foran tallet, indikerer det en positiv samvariasjon.

Hvilke samvariasjoner det er aktuelt å drøfte og rapportere, kan imidlertid ikke leses av korrelasjonskoeffisienten alene. Det avgjørende vil være det faglige *innholdet* i det som er kartlagt og analysert. Derfor kan det i enkelte tilfeller også være aktuelt å se nærmere på en korrelasjon helt ned på $r = 0,20$ -nivå, selv om dette ikke dreier seg om noen sterk samvariasjon. I den internasjonale Civic-rapporten drøftes ikke samvariasjoner under $r = 0,30$.

Korrelasjoner kan også brukes til å «forklare» *varians*. Hvis to variabler korrelerer på $r = 0,40$ -nivå kan dette omregnes til en variansforklaring. Korrelasjonskoeffisienten multiplisert med seg selv gir varianstallet 0,16, og dette kan fortolkes slik at 16% av samvariasjonen mellom variablene er «forklart». «Forklare» betyr her at vi ser på hvilke variabler som henger sammen med og styrken i samvariasjonen.

At to variabler korrelerer, betyr *ikke* nødvendigvis at en endring i den ene forårsaker endring i den andre. En korrelasjon indikerer en sammenheng, men bare en fortolkning og drøfting av *hva* som er kartlagt, kan bidra til slutninger om mulig kausalitet. Når vi for eksempel i undersøkelsen finner en relativt høy samvariasjon mellom åpent klasseromsklima og samlet skåre for kunnskaper og ferdigheter, så kan det tolkes på flere måter. Det kan bety at et åpent klasseromsklima bidrar til bedre kunnskaps- og ferdighetslæring. Men det kan også bety at elever som skårer høyt på kunnskaps- og ferdighetsskalaen, bidrar aktivt til et åpent klima i en klasse. Eller det kan bety at en tredje faktor er årsak til begge deler, for eksempel elevenes hjemmebakgrunn.

Signifikans

Når vi ønsker å fortelle at *forskjeller* mellom elevgrupper er så sterke at vi med stor sikkerhet kan utelukke at de skyldes tilfeldigheter, bruker vi uttrykket *signifikans*. Forskjellene påvirkes av hvor stort utvalg de måles på. Er det et lite utvalg, må forskjellen vanligvis være stor for å være signifikant. Når utvalget er stort, er det tilstrekkelig med mindre forskjeller for å karakterisere dem som signifikante. I Civic-undersøkelsen for videregående skole er utvalget ca. 2100 elever. Dette er et stort utvalg, og relativt små forskjeller vil framstå som signifikante. Dette tar vi hensyn til når funn i materialet blir drøftet og karakterisert.

Samlevariabler

Samlevariabler og skalaer regnes som fordelaktige og nødvendige når man skal sammenlikne forhold i ulike land, og de er svært nyttige også når data skal analyseres i forhold til bakgrunns- eller mulige forklaringsfaktorer innad i landet. Derfor vil våre rapporter inneholde flere *samlevariabler* som er utviklet og kontrollert internasjonalt. Samlevariablene blir i mange tilfeller presentert i *skalaer* for alle deltakende land.

Det er gjort et omfattende arbeid for å sikre at det er *mulig* å sette sammen og sammenlikne de ulike variablene. Hver samlevariabel har høy reliabilitet, dvs. at enkeltvariablene som inngår, i stor grad måler det samme kognitive eller affektive trekket. Materialet er videre blitt undersøkt og bekreftet med statistiske metoder kalt eksplorerende og konfirmerende faktoranalyse. I det første tilfellet ordner statistikkprogrammet variabler i grupper som ut fra elevenes svar virker

som om de hører sammen, uten at en har noen hypoteser om sammenheng. Statistikkprogrammet hjelper oss å utforske (eksplorere) hvordan dataene kan tolkes. I det andre tilfellet blir programmet bedt om å vurdere eller bekrefte (konfirmere) en forhåndsantakelse om at dataene henger sammen i bestemte kategorier. Skalaene som er valgt, *passet* i alle deltakende land i grunnskoleundersøkelsen, og de samme skalaene er også brukt i landene som deltar i undersøkelsen for eldre elever. Normeringen fra grunnskoleundersøkelsen er beholdt, og det internasjonale gjennomsnittet for grunnskoleelevene er utgangspunkt for skalaene også for elevene i videregående skole. Dette gjør det enkelt å sammenlikne, men ulikheter i utvalg og alder gjør det likevel komplisert å fortolke sammenlikningene.

De kognitive spørsmålene har som nevnt ett riktig og tre ikke-riktige svar. Dette gjør det enkelt å lage skalaer som viser skåre for ulike grupper av elever og forskjellige grupper av spørsmål. Gitt at utvalget av spørsmål har passende vanskegrad, kan en slik skåre gi oss et godt bilde av elevens kognitive profil. I flere av presentasjonene deles de kognitive spørsmålene inn i kunnskaps- og ferdighetsspørsmål, og det gjør det mulig å presentere elevenes kunnskapsprofil og ferdighetsprofil sett i forhold til ulike bakgrunnsfaktorer. De internasjonale resultatene er omregnet til en skala der det internasjonale gjennomsnittet *for grunnskoleundersøkelsen* er satt til 100, og hvor standardavviket er satt til 20.

Ulike affektive samlevariabler belyser beslektede temaer eller forskjellige dimensjoner. Her er enkeltvariabler regnet sammen og blir presentert i en skala med en bestemt skåre. Et eksempel er en samlevariabel for elevenes tillit til en rekke offentlige institusjoner eller til dem som bestemmer i et samfunn. Her trekker vi sammen seks av spørsmålene elevene har besvart, til en samlevariabel med overskriften: *Tillit til de som bestemmer*. De internasjonale resultatene er omregnet til en skala der det internasjonale gjennomsnittet for grunnskoleundersøkelsen er satt til 10, og hvor standardavviket er satt til 2.

Den enkelte elevs skåre på samlevariablene blir beregnet ut fra de variablene der han eller hun har gitt uttrykk for en holdning, det vil si besvart spørsmålet med noe annet enn *vet ikke*. Hvis alle spørsmålene i en samlevariabel er besvart med *vet ikke / ikke besvart*, har ikke eleven fått noen verdi for samlevariabelen.

Når vi rapporterer elevenes fordeling av svar på enkeltspørsmål internasjonalt, er *vet ikke* holdt utenfor. Det er bare spørsmålene som er besvart, som regnes inn, og de blir summert til 100%. Vi kan illustrere dette med et enkelt eksempel. I den internasjonale rapporten står det at 40% av de norske elevene er *enig* eller *svært enig* i at de er interessert i politikk. I den nasjonale rapporteringen er tallet på de som svarer at de vil stemme oppgitt til 37%. Forskjellen skyldes at 7% av elevene svarte *vet ikke* på dette spørsmålet. Når disse elevene ikke regnes med i opptellingen, økes tallet for de som sier at de er interessert i politikk. Det samme gjør andelen som sier de *ikke* er interessert.

Noen skalaer i rapporten er ikke omregnet til de internasjonale skalaene med 100 eller 10 som internasjonalt gjennomsnitt. Disse skalaene går fra 1 til 4 med 2,5 som et nøytralt gjennomsnitt. Et høyere tall illustrerer en *tendens* benevnt med uttrykk som *bra*, *viktig*, *som oftest*, *enig* eller enda sterkere med uttrykk som *svært bra*, *svært viktig*, *alltid*, *svært enig*. Lavere tall indikerer det motsatte av uttrykkene over.

Sammenlikninger i undersøkelsen

I Civic-undersøkelsen har elevene besvart spørsmål som gjør det mulig å sammenlikne og analysere på grunnlag av flere likheter og forskjeller i materialet. Grovt sett kan sammenlikningene deles inn i nasjonale og internasjonale.

Nasjonale sammenlikninger

De mest interessante sammenlikningene i denne undersøkelsen er de vi kan gjøre i forhold til grunnskoleutvalget, og de vi kan gjøre mellom de ulike hovedretningene i videregående skole. Storparten av spørsmålene er som nevnt også brukt i grunnskoleundersøkelsen, og det gjør det mulig å sammenlikne 18-åringenes svar med 14-åringenes. I tillegg vil det bli gjort sammenlikninger mellom elever som går på allmennfag og elever som går på yrkesfag. Disse sammenlikningene blir rapportert under overskriften «Forskjeller mellom skoleslag».

Når vi videre analyserer de nasjonale forskjellene forsøker vi å følge tenkningen i oktogenmodellen. Bakgrunnsfaktorene som er brukt i undersøkelsen, er på ulike måter indikatorer på betydningen som de fem påvirkningsagentene kan ha.

Skole er den bakgrunnsfaktoren som blir viet mest oppmerksomhet. Det er mange steder betydningsfulle forskjeller i forhold til elevenes kognitive prestasjoner, deres oppfatning av åpent klasseromsklima og andre skolerelaterte faktorer. Dette blir rapportert i flere av kapitlene. I siste kapittel trekker vi trådene sammen og rapporterer den samlede betydningen for de ulike bakgrunnsfaktorene.

Noen av forskjellene som analyseres er imidlertid knyttet til mer generelle indikatorer som springer mer direkte ut av de åtte områdene i oktogenmodellen. I analysen er det kontrollert for om elevenes kjønn, bosted og språk synes å ha betydning for svarene. I rapporten blir slike forskjeller som oftest beskrevet *der funn er gjort*. Når vi for eksempel har funnet at bosted ikke ser ut til å ha særlig betydning for elevenes svar på verken kognitive eller affektive spørsmål, rapporterer vi ikke om dette i de enkelte kapitlene. Men i siste kapittel gjør vi

rede for hvorvidt disse bakgrunnsvariablene ser ut til å ha hatt noen betydning eller ei.

Internasjonale sammenlikninger

14 (16) land deltar i undersøkelsen av eldre elever. Men forskjeller i *utvalg* og *alder* gjør fortolkningen av det som er funnet mer komplisert enn det var i grunnskoleundersøkelsen. Populasjonen som elevene i undersøkelsen er trukket fra, varierer svært mye fra land til land. Hovedårsaken til dette er at undersøkelsen er *skolebasert*, og det er svært varierende hvor stor del av kohorten (alderskullet) som fremdeles går i skole når ungdommene er 18 år, som var den ideelle alder undersøkelsen strebet etter. Dette forholdet er uttrykt i dekningsindeksen, (Civic Coverage Index), som illustrerer hvor stor del av kohorten som har utgjort trekningspopulasjonen. For noen land er dekningsindeksen mindre enn 50%. For Norge er dekningsindeksen nær 100%. Det betyr at en meget stor del av kullet fremdeles går i skole. Men bak det norske tallet skjuler det seg et frafall på mellom 5 og 10% av ungdommene som ikke går i skolen, og et tilfang på mellom 5 og 10% med ungdommer som kommer tilbake til skolen etter en pause eller et fravær i utlandet.

Tabell 1.3 Trekk ved utvalget

Land	Alder			Prosent jenter	Prosent av elever som ikke er født i landet	Dekningsindeks
	Gj.snitt	Standard avvik	År i skolen			
Chile	17,9	0,8	12	54	1	0,64
<i>Columbia</i>	17,7	1,3	11	58	2	0,00
Danmark	19,4	0,9	12	59	11	0,55
Estland	18,2	0,4	12	61	5	0,49
<i>Hong Kong (SAR)</i>	18,5	0,8	12	52	15	0,29
Israel	16,8	0,4	11	50	14	0,83
Kypros	17,7	0,4	12	54	10	0,67
Latvia	16,6	1,2	10	54	17	0,89
Norge	18,1	0,7	11	53	5	0,99
Polen	17,6	0,4	11	51	1	0,90
Portugal	17,6	1,1	11	58	8	0,76
Russland	17,0	0,4	11	60	8	0,50
Slovenia	18,4	0,5	12	53	3	0,68
Sveits (tysk)	17,9	1,1	11	59	10	0,39
Sverige	18,9	0,5	12	53	12	0,82
Tsjekkia	17,9	0,7	12	51	2	0,78
Int.gj.snitt	17,8	1,0	11	55	8	0,64

Columbia og Hong Kong er kursivert fordi de ikke er tatt med i rapporteringen grunnet vektingsproblemer

Source: IEA Civic Education Study, Older Population of Upper Secondary School Students tested in 2000.

Gjennomsnittsalderen for elevene som har deltatt i undersøkelsen, varierer fra 16,6 år i Latvia til 19,4 år i Danmark. I Civic-undersøkelsen er alder først og fremst et uttrykk for antall år eleven har gått i skole. De danske og svenske elevene har for eksempel gått på skole ett år lenger enn de norske.

I utgangspunktet gjør den ulike dekningsindeksen og ulikheten i alder det *meget komplisert* å sammenlikne land i denne Civic-undersøkelsen. Likevel har det internasjonale Civic-senteret valgt å publisere internasjonale skalaer for alle land og alle samlevariabler som ble brukt i grunnskoleundersøkelsen. Men denne gangen blir ikke landene rangert, men i stedet blir de alfabetisert. Dette for å understreke at resultatene først og fremst gir indikasjoner på forhold som er betydningsfulle i forhold til demokratisk beredskap og engasjement, og at de *ikke* skal eller kan brukes som et vanlig sammenlikningsgrunnlag. I denne norske rapporten har vi valgt å gjengi flere av de internasjonale skalaene, men med *tilføyelse* av resultater for elevene som går i allmennfag. De er den gruppen elever som er mest sammenliknbar med blant annet våre nordiske naboer i Sverige og Danmark. I noen tilfeller har vi også antydnet hva vi tror et ekstra skoleår vil gjøre med resultatet, for eksempel med kognitiv skåre.

Bakgrunnsfaktorer som er brukt i Civic-analysen av videregående skole

Her følger en oversikt over ulike forhold som er analysert i materialet. Tallene i parentes gjelder for grunnskoleelevene.

Kjønn

Det er noen flere jenter enn gutter med i utvalget, 53% (50,5%) jenter og 47% (49,5%) gutter.

Bosted

Vi har delt deltakende skoler inn i fire regioner med noe ulikt antall klasser i hver. Inndelingen blir brukt til å analysere mulige forskjeller knyttet til bosted. Inndelingen ga følgende resultat:

Østlandet

51 skoleklasser med 26 fra allmennfag, 18 fra yrkesfag og 7 fra andre studieretninger.

Sør- og vestlandet

39 skoleklasser med 18 fra allmennfag, 19 fra yrkesfag og 2 fra andre studieretninger.

Midt-Norge

15 skoleklasser med 5 fra allmennfag og 10 fra yrkesfag.

Nord-Norge

19 skoleklasser med 8 fra allmennfag og 11 fra yrkesfag.

Språk

5,2% (6,4%) av utvalget opplyser at de av og til eller aldri snakker norsk hjemme. Vi sier at disse elevene har en *minoritetsspråklig bakgrunn*.

Hjemmebakgrunn

I undersøkelsen har vi spurt om forhold som gir gode indikasjoner på elevenes *sosioøkonomiske* og *sosiokulturelle* bakgrunn. Elevenes vurdering av og svar på antall bøker hjemme er i denne sammenheng en betydningsfull bakgrunnsvariabel. To andre faktorer i denne gruppen som vi rapporterer og analyserer er mors og fars utdanning. Den siste faktoren i denne gruppen er elevenes egen ambisjon om utdanning.

Dette svarte elevene på spørsmålet om antall bøker hjemme:

Ingen bøker	1,2%	(0,4%)
1-10 bøker	3,9%	(3%)
11-50 bøker	13,8%	(15%)
51-100 bøker	17,1%	(21%)
101-200 bøker	20,5%	(26%)
201-500	26,3%	(35%)
Mer enn 500 bøker	17,2%	Over 200 bøker

Vi bruker denne bakgrunnsfaktoren slik:

I. Elever med færre enn 51 bøker	19%
II. Elever med 51–200 bøker	37%
III. Elever med 201–500 bøker	26%
IV. Elever med mer enn 500 bøker	17%

Mors og fars utdanning er en annen indikator som kan brukes sosiokulturelt og i noen grad også sosioøkonomisk. Slik svarer elevene om mors og fars utdanning:

	Vet ikke	Grunnskole	Yrkesskole	Vg. skole	Universitet/ Høgskole
Mor	14,7% (33%)	14,3% (6%)	17% (9%)	22% (22%)	30% (30%)
Far	15% (34%)	11% (5%)	23% (12%)	15% (15%)	34% (33%)

Elevene svarer at de har ulike ambisjoner for egen utdanning etter dette skoleåret (2. klasse videregående skole).

1	Mindre enn 1 års utdanning	9%	(4%)
2	1 eller 2 års utdanning	20%	(30%)
3	3 eller 4 års utdanning	35%	(34%)
4	5 eller 6 års utdanning	27%	(21%)
5	7 eller 8 års utdanning	9%	(7%)
6	9 eller 10 års utdanning	1%	(3%)
7	Mer enn 10 års utdanning	1%	

Når vi analyserer, deler vi elevene inn i tre grupper etter langsiktigheten i utdanningsplanene: Elever med planer om et *kort utdanningsløp*, et *middels langt utdanningsløp* og et *langt utdanningsløp*.

- I. Kort utdanningsløp 29% (De som regner med å gå ut i yrke eller bare regner med å fullføre videregående skole (1–2 år))
- II. Middels langt utdanningsløp 35% (De som regner med å ta litt utdanning etter videregående skole (3–4 år))
- III. Langt utdanningsløp 37% (De som regner med å ta høgskole, cand.mag-grad eller hovedfagseksamen)

Medier og nyhetsorientering

Her undersøker vi i hvilken grad elevenes resultater ser ut til å være knyttet til deres bruk av ulike medier og i hvilken grad de følger med på nyheter. Elevene ble spurt om hvor mye tid de bruker på å se fjernsyn eller video de dagene de har vært på skolen.

Ikke svart	5%	(7%)
Ingen tid	2%	(2%)
Mindre enn 1 time	21%	(10%)
1-2 timer	45%	(39%)
3-5 timer	23%	(33%)
Mer enn 5 timer	4%	(9%)

Her er det naturlig å dele inn elevene i tre kategorier:

- I. De som bruker liten tid til å se på fjernsyn eller video 24%
- II. De som bruker litt tid til å se på fjernsyn eller video 45%
- III. De som bruker mye tid til å se på fjernsyn eller video 27%

Elevene blir også spurt om hvor mye de følger med på nyheter i fjernsyn, aviser og radio. Dette blir rapportert i kapittel 6 i avsnittet om politisk interesse.

Jevnaldrende

En indikator på jevnaldrendes betydning er hvor mye tid som tilbringes sammen med dem. På spørsmål om hvor ofte de er sammen med vennene sine rett etter skoletid, svarer elevene:

Nesten hver dag (4 eller flere dager i uken)	34%	(41%)
Flere dager (1 til 3 dager i uken)	36%	(38%)
Noen få ganger hver måned	20%	(15%)
Aldri eller nesten aldri	9%	(6%)

På spørsmål om hvor ofte de er sammen med vennene sine utenfor hjemmet om kvelden, svarer elevene:

Nesten hver dag (4 eller flere dager i uken)	44%	(47%)
Flere dager i uken (1 til 3 dager i uken)	44%	(40%)
Noen få ganger hver måned	9%	(9%)
Aldri eller nesten aldri	3%	(4%)

En annen indikator på jevnaldrendes betydning er hvor mye elevene diskuterer politikk med andre ungdommer. Dette blir rapportert kapittel 6 som indikator på elevenes politiske interesse. I tillegg er dette brukt som bakgrunnsvariabel i andre deler av analysen.

Skole

Skolens betydning for elevenes demokratiske beredskap og engasjement blir rapportert og drøftet i kapittel 7. Her rapporteres det hva elevene selv mener å ha lært, elevenes deltakelse i skolesamfunnet og den betydning de tillegger det, hvordan elevene opplever medbestemmelsen i skolesamfunnet, og deres oppfatning av undervisningen.

Også elevenes kunnskaps- og ferdighetsprofil er i stor grad en skolefaktor, og den blir særlig brukt til å se hvilken betydning kognitive faktorer har for utviklingen av oppfatninger, holdninger og engasjement. Også forskjeller på klassenivå blir brukt i analysen av skolens rolle.

Alle variabler og samlevariabler som blir rapportert, er analysert med tanke på skolens direkte eller indirekte rolle i demokratiopplæringen.

KAPITTEL 1	1
CIVIC-UNDERSØKELSEN, METODER OG ANALYSE.....	1
Bakgrunnen for undersøkelsen.....	1
Kartlegging av demokratisk beredskap og kompetanse.....	2
Internasjonal organisering	2
Deltakerland i Civic-undersøkelsens fase 3	3
<i>Studiens oppdrag og hovedspørsmål</i>	3
Internasjonale rammer og hovedspørsmål	4
<i>Organisering av undersøkelsen i Norge</i>	7
Referansegruppe.....	7
<i>Internasjonal instrumentutvikling</i>	8
Det internasjonale elevspørreskjemaet.....	8
Nasjonale spørsmål	8
Lærerspørreskjema	9
Skolespørreskjema	9
<i>Gjennomføring av den norske delen av undersøkelsen</i>	9
Hva skjedde i klasserommet?.....	10
Kvalitetskontroll.....	10
Databehandling.....	11
<i>Om metoder og analyse</i>	11
Flervalgsspørsmål.....	11
Affektiv kartlegging	13
Beskrivende statistikk (univariat analyse)	14
Sammenliknende statistikk (bivariat og multivariat analyse)	15
<i>Sammenlikninger i undersøkelsen</i>	18
Nasjonale sammenlikninger	18
Internasjonale sammenlikninger	19
Bakgrunnsfaktorer som er brukt i Civic-analysen av videregående skole	20